

International

Journal of Human Sciences

ISSN:2458-9489

Volume 15 Issue 4 Year: 2018

The conveyance of Andalusian music culture to Medieval Europe through Qiyān Girls¹

Endülüs müzik kültürünün Qiyān Kızları aracılığı ile Ortaçağ Avrupasına aktarımı

Gülşen Erdal²

Abstract

In this study, cultural influences of Andalusian music on medieval Europe was attempted to be assessed. In Andalusia, music was institutionalized in the field of education within the musical identity of the musician Ziryab from Baghdad. It was seen that the techniques and methods used in this school now take part in "conservatory" education. It was determined that some of the instruments used today are of Andalusian origin and were transferred to medieval Europe through cultural interactions. It was seen that the forms of singing move to Europe with examples of minstrels and religious music in both religious and secular areas of music. It was determined that this situation emerged as a result of the interaction of the common music culture of the cultures living in Andalusia with medieval Europe. The data were obtained by literature review.

Keywords: Andalusia; Music; Medieval Europe; Interaction; Ziryab.

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

Özet

Bu çalışmada, Endülüs Müziği'nin Ortaçağ Avrupası'na kültürel etkileri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Endülüs'de müziğin, Bağdat'lı müzisyen Ziryab'ın müzikal kimliğinde, eğitim alanında kurumsallaştığı tespit edilmiştir. Bu okulda kullanılan teknik ve yöntemlerin, günümüzde konservatuvar eğitiminde yer aldığı görülmüştür. Günümüzde kullanılan bazı çalgıların Endülüs kaynaklı olduğu ve ortaçağ Avrupa'sına kültürel etkileşimler yoluyla geçtiği belirlenmiştir. Şarkı söyleme biçimlerinin hem dini hem dindışı müzik alanlarında saz şairleri ve dinsel müzik örnekleriyle Avrupa'ya taşındığı görülmüştür. Bu durumun Endülüs'de yaşayan kültürlerin ortak müzik kültürünün Ortaçağ Avrupası'yla etkileşimi sonucu ortaya çıktığı belirlenmiştir. Çalışmada veriler literatür tarama yöntemiyle elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Endülüs; müzik; Ortaçağ; Etkileşim; Ziryab.

¹ Bu makale, 17-20 Nisan 2017 tarihleri arasında Malaga/İspanya da düzenlenen II. Afroavrupa kongresinde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

² Dr., Kocaeli University, State Conservatory, Department of Musicology, ggoksel@kocaeli.edu.tr

1. Giriş

1. 1. Endülüs ve Dönemin İspanyası

Hristiyanlarla Müslümanlar arasında VIII.yüzyıldan başlayarak XI.yüzyıla'a kadar hem Hristiyanlık hem de İslamiyet için kutsal olarak nitelenen savaşlar yaşanır. XI.yüzyıl'a gelindiğinde gerek İber Yarımadası'nda gerekse Sicilya'da ve Akdeniz'de hakimiyet sağlamak için yapılan çarpışmalarda zaman zaman Müslümanlarla Hristiyanların ittifakları görülmektedir. Bu dönemde Avrupa'da halklar arasında yayılma ve ticareti geliştirme çabaları öne çıkar. Gelişen hareketlilik içinde, yeni yerleşim yerlerinin oluşması, çok sayıda hacidan oluşan grupların kutsal yerleri ziyaretleri, karadan ulaşım yollarının daha çok kullanılmasıyla yeni pazar alanlarının oluşması da dikkat çeker (Cardini, 2014:51). Savaşlar, hac yolculukları ve ticaret, Ortaçağ dünyasında kültürlerarası etkileşimi oluşturur. Kültürün önemli bir parçası olan müzik, kültürlerarası etkileşimle zaman içinde toplumların birbirini etkilemesini ve karşılıklı geçişler yapılmasını sağlar. İber Yarımadası'nda bu farklı kültürel öğelerin birleşmesiyle, Endülüs ülkesi kendi kültürel kimliğini oluşturur. Böylelikle, bilim, sanat ve edebiyat alanında büyük ilerlemeler kaydedilir. Avrupalılar, Arap ilmini ve Yunan antik eserlerini Endülüslüler sayesinde tanırlar (Çıvgın, 2008 : 491). Bugün İspanya olarak adlandırdığımız İber Yarımadası'na Grekler tarafından "Hispania" adı verilir. 711 yılında İspanya'yı fethetmekle görevlendirilen Tarık bin Ziyad, gemilerle gelerek, başkenti Toledo olan Vizigot Krallığı'nı yenilgiye uğratar ve İber Yarımadası'nda kısa sürede İslamiyeti egemen kılar. İslamiyet egemenliğindeki Endülüs, kültürel, endüstriyel, sanatsal ve ticari açısından Avrupa'nın en gelişmiş bölgesi olur (Yeşrem, 2006:11). İspanya'nın Endülüs olmasıyla başlayan süreçte İber Yarımadası, tarihsel bir dönüşüm yaşar. Müslümanlar, Yahudiler ve Hristiyanlar çok yönlü etkileşim ve iletişim içinde olurlar. 711 yılından 1492'ye kadar bölgede etkisini sürdüren Endülüs Devleti³, bilim, kültür ve sanatta ürettiği benzersiz yapıtlarla tarihe damgasını vurur (Karaelma, 2010 : 29). Endülüs, 750 yılına dek Emevîler'in görevlendirdiği valilerce, 756 yılından sonra ise emirler ve halifeler tarafından yönetilir. Çeşitli dönemlerde yapılan Hristiyan saldırıları karşısında kendini savunan Endülüs Devleti, 1492 yılında aldığı yenilgi ile yıkılır, böylece İslamiyet'in İspanya'daki varlığı sona erer (Karaelma, 2010; 29).

2. İslâm Müzik Kültürü'nün Endülüs'e Yansımaları

Endülüs'te İslam devletinin kurulmasıyla beraber, İber Yarımadası'nda Hristiyan, Yahudi ve Müslüman kültürler birlikte yaşamaya başlarlar. Araplar, İber Yarımadası'na geldiklerinde buradaki toplumlara İslâmiyeti öğretmeye çalışırlar ve bir dönem müzikle uğraşmalarını yasaklarlar. Esasen müzik, Endülüs'te din âlimlerince meşruluğu sorgulanan bir alan olmakla birlikte; saraydan, sıradan halkın evine kadar müziğin yaşam alanı bulması, Endülüs halkının şiir ve müziğe olan ilgisinin göstergesi olmuştur (Tartut, 2015 : 14). Yasak döneminde evlerde bile ney, darbuka vb müzik aletlerinin çalınması, hanenin kontratının feshi için yeterli sayılır (Kevan,2013;166) I. Abdurrahman müzikle ilgili yasakları kaldırır, sarayına baş müzisyen atar, şarkıcıları korumaya alır, Bağdat, Medine ve İskenderiye'den ünlü şarkıcıları sarayına davet eder. Böylece, müzik yaşantısı yöneticilerin de desteğini alarak yeniden güçlenir (Kevan, 2013; 167). 711 yılından itibaren Arap dilini ve Müslüman yaşam tarzını benimseyen İspanya Hristiyanları ile Yahudileri için kullanılan "Mozarab" sözcüğü, daha çok Hristiyan İspanyollar için kullanılmaya başlanır (Yeşrem, 2006; 12). Dinsel müzik açısından Mozarablar, Müslüman Endülüs'teki İspanyol ayinlerini mozarabik ilahilerle yeniden şekillendirirler. Papa Gregor'un XI. yüzyılda dini ritüel müziklerini birleştirme çabasıyla birlikte V. yüzyıla dek kendi ayin geleneği olan İspanya Hristiyanlarının mozarabik ilahileri, Roma tarzına uyarlanması yönünde baskıya uğrar (Yeşrem, 2006:13).

³ Devletin siyasi tarihiyle ilgili detaylı bilgi için bakınız İslâm Ansiklopedisi, Endülüs Maddesi, ss. 211-225, www.islamansiklopedisi.info>dia>pdf.

Bu coğrafyadaki ilk profesyonel müzisyenlerin ise doğudan getirilen ve orta doğu müziği icra eden sanatçılar oldukları bilinmektedir (Karaelma, 2010 : 31). VIII. yüzyılın ilk yarısında İber Yarımadası, İslâmiyetle tanıştığında doğu müziği ve edebiyatı zengin bir lde varlık gösterir. Bu müzik ve edebiyat; Mekke ve Medine’ de ortaya çıkan müziğe ve İslâmiyet öncesi döneme ait ezgili kasidelere göre şiir beyitleri, lirik şiirler ve melodinin şiir metnine göre daha bağımsız olduğu bir yapıdadır (Garaudy, 2015 : 262-263).

2. 1. 750’li Yıllarda Arap Dünyasında Müzik ve Konservatuvar

750’li yıllardan itibaren teori, eğitim ve uygulamada büyük gelişim gösteren müzik, Bağdat’ta Fars geleneğiyle de bütünleşerek zenginliğini artırır. Bu gelişmelerden öne çıkanı 758 yılına doğru Harun Reşid’in, İbrahim el-Mavsili’ye (747-810), Bağdat’ta bir konservatuvar kurma görevi vermesidir. Bu konservatuvarında eğitimin içeriği; şarkı, diksiyon, şiir ve ud öğretimidir (Garaudy, 2015 : 263). İbrahim el-Mavsili’nin oğlu İshak-el Mavsili de babasının çalışmalarını devam ettirir, bu doğrultuda Filozof El-Kındî ile birlikte çalışarak Arap müziği ile ilgili pekçok teorik araştırma, çalgı alanında ise udun olanaklarına bağlı tarz/uslup sınıflandırması yapar (Garaudy, 2015 :263). Yine Farâbî’nin Büyük Musiki Kitabı/Kitâb’ul Musikî-ül Kebir adlı eserinde, müziğin iletişim gücünü öne çıkarmakta, besteleme ile ilgili aritmetik ve geometrik tariflerle, ritim ve fasıl analizi ile ve makam geçişlerini anlatarak çalgıları ve çoksesli koro işlevlerini incelemektedir. Farâbî’ den sonra İbni Sina, müzik–matematik ilişkisini geliştirir. Gazâlî ise, müziği, duyguların hazzını hedefleyen müzikten ayırarak, müziğin güzelliğinin Allah’ın varlığının bir delili olduğunu söyler. Gazâlî’nin “Kitab u Adabu’s-Sema Vel-Vecd” adlı kitabı ahenkli zikirlerle, ilahilerle ruhen coşup tasavvufi olarak insanın Allah’la birleşmesine müziğin aracı olmasını anlatan içeriğe sahiptir (Garaudy, 2015 : 267).

3. Müslüman Endülüs ve Müzik Yaşamı

Endülüs Emevî halifeleri şarkı söylemeye ve müziğe ilgi gösterir, müzisyenleri yüceltirler. Ülkeye Hakem bin Hişam (796-822) döneminde, Allun ve Zirkun adlı şarkıcıların ilk gelen müzisyenler oldukları bilinmektedir (Düzenli, 2014 : 284). Bu şarkıcıların seslendirdikleri şarkılar, İspanyollar arasında popüler olur ve böylece Arap Müziği tanınmaya başlar. Bu dönemde Endülüs’de müzik yaşamı, şark saraylarının, özellikle Bağdat Sarayı’nın bir yansıması şeklindedir. II. Abdurrahman, (822-852) Arap müziğinin İspanya’da tanınmasını sağlayan yöneticilerdendir. Sarayında kadın şarkıcılar için bir bölüm yaptırdığı bilinmektedir. Yine bu dönemde Bağdat’tan İshak el-Mavsili’ nin kendine rakip gördüğü öğrencisi Ebu Hasan Ali İbn Nafi’nin (Ziryab), Kurtuba’ya geldiği ve Endülüs müziği için dönüm noktası oluşturan bir müzik yaşamını başlattığı görülür (Garaudy, 2015 : 263).

3. 1. Ziryab (Ali İbn Nafi) ve Endülüs’te Müzik

Ziryab, Abbasiler döneminde Bağdat’ta biçimlenen zengin müzik tecrübesini Endülüs’e getirir. Bununla birlikte Endülüs sanatına yeni bir atılım ve hayat kazandırır (Garaudy, 2015 : 268). Endülüs Müslüman müziğinin temelini kuran ve Bağdat’ın Mavsili ekolu öğrencilerinden biri olan Ziryab, Endülüs hükümdarı el-Hakem’in sarayında sanatçıların saygı gördüğünü duyar ve Emir’e bir mektup yollar. Mektup sonucunda Ziryab Endülüs’e davet edilir (Karaelma, 2010 : 31) Endülüs’e gelmesiyle sarayda baş müzisyenliğe atanır ve Endülüs müziğinde daha sonra kendi yerel öğelerinden beslenerek kimlik kazanacak olan Bağdat müzik kültürü egemenliği başlar (Karaelma, 2010 : 32). Esasen Endülüs müziği insanlığın gelişimine zenginleştirici ve yenileyici katkılar yapar. Bu dönemde yazılı müzik geleneğinin olmayışı, İspanya’nın Müslümanlardan alınışı sırasında önemli tarihi eserlerin yakılmış olması, (El-Abası/Endülüsiye ve El-Aziz’in Egani Ziryab gibi teorik eserler de bunlar arasındadır), Sevilla, Kurtuba ve Gırnata gibi merkezlerin kaybedilmiş olması daha detaylı somut kaynaklardan bizi yoksun bırakmaktadır (Garaudy, 2015 : 267).

3. 2. Endülüs'te İlk Konservatuvar “Ziryab’ın Bahçesi”

Şüphesiz ki Ziryab’ın müzik okulu, onun Endülüs’e en büyük katkısıdır. Bu kurum, Kurtuba’da kurulan ve çoğu araştırmacı tarafından dünyanın ilk konservatuvarı kabul edilen müzik okuludur. II. Abdurrahman, Ziryab için Kurtuba’da bir konservatuvar açar. Bu konservatuvarın benzerleri Endülüs’ün diğer şehirleri İşbiliyye (Sevilla), Tuleytula (Toledo), Balensiye (Valensiya), Gırnata (Granada)’da da açılır (Erkoçoğlu ve Aslan, 2009 : 273). Bu okulda Ziryab, insanlık tarihinde ilk kez müziğe bir bilim anlayışıyla yaklaşır ve eğitsel amaçlı her alanı belli bir sisteme yerleştirir (Kevan, 2015 : 179) . Ziryab’ın müzik okulunda uygulamalar şu şekilde gerçekleşir:

1) Öğrenciler bu okula Ziryab’ın yetenek sınavı ile girmektedir. Bu sınavda adayın ses kapasitesi ve şarkı söyleme yeteneği ölçülmektedir. Okulun giriş kapısında “Endülüs Müzik Okulu” yazmasına rağmen halk bu okula “Ziryab’ın Bahçesi” adını verir (Kevan, 2015 : 177). Sınavı geçen adayların eğitimi şöyledir:

a. Ziryab öğrencilere çalgı eşlikli şarkı söylemeyi öğretir. Bu aşamada vurmali bir çalgı öğrenciye eşlik eder ve ritim yeteneğinin gelişmesi sağlanır,

b. Şarkı ezberden söylenir

c. Sesle vibrato yapma tekniği çalıştırılır, şarkının canlı ve hareketli okunması sağlanır (Kevan, 2015 : 178).

2)Ziryab, öğrencilerin kullanması için “Müziğin Temelleri” adlı kitap hazırlar.

3) Geliştirdiği nota sistemiyle eğitim verir. Yetenek sınavını başaran öğrenciler kolaydan zora doğru bir eğitim alır. Öğrenciler sırasıyla, Ziryab’ın pedagojik eğitiminde usûl, ezgi ve süsleme üzerine eğitilirler (Karaelma, 2010 : 33).

3. 3. Ziryab’ın Müzik Atölyesi

Ziryab, Emir’den istediği ve ona tahsis edilen ikinci binayı müzik atölyesi yapar. Sabah konservatuvarda ders verdikten sonra atölyeye geçerek kentin en yetenekli marangozlarına darbuka, tambur, ney, tulum ve ud yapımını öğretir. Özellikle ud çalgısı X. yüzyılda tüm İspanya’ya yayılır. O döneme ilişkin İbn Rüşd, Endülüs’te müzik aletlerini ihrac edecek bir endüstri oluştuğunu belirtir (Karaelma, 2010 : 33). Çalgı yapımı dışında imalat tekniği ile de ilgilenen Ziryab; ceviz, gül, ladin, sedir, zeytin v.b. birçok ağacı atölyesinde toplar, deneyleri sonucunda ud teknesi için en uygun ağacın ceviz olduğuna karar verir (Kevan, 2015 : 64). Uda beşinci teli takan kişi olarak bilinen Ziryab, Udun dört telinin insan fizyolojisindeki sıvıları ve ruh durumunu ifade ettiğinin kabul edildiği bir dönemde, uda beşinci teli ekleyerek, icra ve ifadeye incelikli yapı kazandırarak daha geniş bir ses skalasına ulaşmıştır. Mızrap kullanımında da ağaç mızrapvtan, çabuk aşınmayan, sivri uçlu ve hafif olan kartal kanadına geçer, udun tellerinde yavru aslan bağırsağı kullanır ve temiz ses elde ederek ısı değişiminden etkilenmeyen ve rezonansın daha uzun süre devam etmesini sağlayan yine Ziryab olmuştur (Karaelma, 2010 : 35).

Ziryab’ın çalgı icrasına ilişkin görüşleri ise şöyledir: Ona göre “Çalgı icrası tevazu gerektirir ve gönül işidir. Çalgıyla kaynaşmak, tek vücut olmaktır. İyi çalgı çalmak, insanın kibrini arttırır, sazandelik ise sabrını pekiştirir. Çalgı icracısı, dinleyiciyi büyüleyip etkilemek, kendini övmek derdindedir; kendini beğenmiştir. Sazende ise güzel icra derdindedir; nefsinin terbiye eden, sabrı ve alçakgönüllülüğü öğrenen kişilerdir” (Kevan, 2015 : 126).

3. 4. Endülüs Müzik Yaşamında Diğer Öne Çıkan Kimlikler

Ziryab dışında, Endülüs müzik yaşamında öne çıkan başka kimlikler de dikkat çekmektedir. Bu kimliklerin önde gelenleri şöyle sıralanabilir:

Abbas b. Firnas: Endülüs’de müzik sanatını yaygınlaştıran kişi o

lup, icat ettiği bir tür metronom, Endülüs’e en önemli katkısı olmuştur. Müziği, sanattan çok bilim olarak görmüştür (Karaelma, 2010 : 36).

İbn Bacce: Endülüs’ün en tanınan müzik ustasıdır, ud çalmıştır. Hıristiyan şarkıları ve doğu ezgilerini birleştirerek iki yeni müzik formu geliştirmiştir. Endülüs’ün küçük emirlikler döneminde İbn Bacce Zaragoza’da konservatuvar kurmuştur (Karaelma, 2010 : 37).

İbn Rüşd: Raffael, “Atina Okulu” (1510-1511) adlı resminde İbn Rüşd’e yer vermiştir. Bu eserde, Pisagor’un önünde müzik teorisine ilişkin bir tablet tutan öğrenci ve Pisagor’un ardında durumu gözlemleyen İbn Rüşd yer almaktadır (Karaelma, 2010 : 38).

Muhyiddin İbn Arabi:13. yüzyılda “Cevaplar Kitabı” adlı eserinde, müzik teorisi, İslâm’ın içselleştirilmesinde tasavvuf ve ondan beslendiği için Endülüs’te son kez parıldayan müzik yaşamını ortaya koymuştur. 1031’ de Kurtuba’nın düşüşüyle Endülüs müziğinin yaratıcılığı durma noktasına varmıştır (Garaudy, 2010 : 271).

4. Avrupa Ortaçağ Dindışı Müziğinin Gelişiminde Endülüs Etkisi

4. 1. Ortaçağ Avrupasında Müzik

V. ve IX. yüzyıllar arasında Kuzey Avrupa’nın büyük bir kısmı Hıristiyanlaşır ve Katolik kilisesine tabi olurlar. Katolik kilisesinin resmi ezgileri olan Gregoryen ezgiler, IX.yüzyıl ortalarından itibaren Frenk İmparatorluğu’nda yayılır. Büyük Gregorius (M.S.540-604) olarak bilinen Papa Gregor, Ortaçağ kilise müziğini, dindışı ezgilerden temizlemek ve dünyevi olmayan gösterişsiz bir kilise müziği ve ayin literatürü oluşturmak ister. Bu dönemde kilise de kullanılacak ezgileri düzenlemiş, bazılarını eler, yeni ezgiler ekler ve Katolik kilisesi ayin müziklerinde birlik sağlamayı amaçlar (Say, 1995 : 77). IX. yüzyıldan itibaren Ortaçağ’ın bitimine dek Avrupa müziğindeki tüm gelişmeler Avrupa’nın kuzey ve orta kesimlerinde gerçekleşmiştir. Akdeniz kıyılarındaki Hıristiyan merkezler sürekli savaş tehdidi altında olduğundan kültürel gelişmeler içinde yer alan müzik Alpler’in kuzeyinde kalan topraklarda gelişim alanı bulur (Boran ve Şenürkmez, 2007 : 19).

Ortaçağ Avrupasında Katolik ayini kalıpları ile uyumlu ve ritimleri de Latin dilinin uyumuna göre düzenlenmiş Gregoryen müziği’nin egemen olduğu bir dönemde, Ziryab, Endülüs’de dindışı bir müziğin öncüsü olur. Bu yeni müzik türü, hem Müslüman doğunun müzik geleneğinden, hem de batının Katolik kilisesi Gregoryen ezgisinden etkilenmez farklıdır. Papa Gregor, imparatorluğun siyasi birlik ve bütünlüğünün sağlanması için ayin müziğinde Gregoryen ezgileri kullanarak oluşturduğu birlik öğretisiyle, yönetimde birlik ve gücü hedefler. Bu dönemde Endülüs’de ise Harun Reşid’in sarayında müzik; iktidara güç değil, itibar sağlar. Görüldüğü gibi müzik, Ortaçağ Avrupasında ve Endülüs’te siyasete farklı amaçlarla hizmet eder. Bu bağlamda Endülüs müziği, hem Avrupa’nın Gregor ezgisine, hem de Arap müziğine mesafeli durarak Arap müziğindeki eğitim gerekleri ile Gregor ezgisindeki iktidar baskısını içselleştirmez, bağımsız, dindışı ve insani bir kimlik edinir (Garaudy, 2015 : 270).

4. 2. Endülüs'ten Ortaçağ Avrupasına Müzikal Yansımalar

4. 2. 1. Endülüs 'ten Avrupa'ya “Muvaşşah” ve “Zecel”in Yoculuğu

Müslüman Endülüs, her alanda olduğu gibi müzik alanında da Avrupa'yı etkiler. Endülüs kültüründe kullanılan tek dil Arapça değildir. Latince, Arapça ve Latince-Arapça karışımı bir dille yazılan Endülüs Şiir Sanatı bulunmaktaydı. Yahudiler ise İbranice-Arapça yazı kullanmaktadır. Ortak noktaları ise, klasik Arapçayı kullanarak yazılan “**Muvaşşah**” ve sokak lehçesiyle yazılan “**Zecel**” dir (Shiloah, 2009 : 400). Hem edebi hem de müzikal bir tarsi arz eden “Muvaşşah“, klasik Arap Şiiri'yle Endülüs-Latin folkloru arasında bir bağlantı girişimi olarak görülmektedir. Endülüs halk şairleri, Zecel şiir türünü günlük hayatta kullanılan Arapça ve Latince sözcüklerden yararlanarak gramer kurallarını gözetmeden seslendirmişlerdir. Biçimsel olarak; muvaşşahla oldukça benzer olan zecel, çalgılar eşliğinde şarkıcı ve bir koro topluluğu tarafından icra edilir. İslâm müzik kültüründe koro eşlikli şarkı söyleme tarzının da ilk kez zecel ile Endülüs'de seslendirildiği söylenir.

VIII. yüzyılda platonik aşkın Endülüs şiirinde ortaya çıkışı, Arap şiirinin Endülüs'teki etkilerini gösterir. Fransa'nın güneyindeki bölgelerde ise şairler ancak XI. yüzyıl sonlarında aşk şiirleri yazarlar.

XII. yüzyılda yetişen “Troubadour” denen gezgin halk şairleri ise o devirde, güneydeki Müslüman çağdaşlarından gördükleri zecel tarzını uyguladılar (Aydın, 1996 : 16).

XIII. yüzyılda Kastilya Kralı bilge X. Alfonso, Hz. Meryem'e Galiçya lehçesinde “Cartigas de Sante Maria” adlı ilahiler bestelenirken, **zecel** ve **muvaşşah** formunun kullanımını destekleyen bir tavır sergiler. Ezgi, şiir ve minyatürlerden oluşan bu defterlerde Endülüs müzik kültürünün etkilerini açıkça görmek olanaklıdır (Karaelma, 2010 : 34). 1252 yılında “Cartigas de Santa Maria” koleksiyonunda, 415 dini şarkı bulunur ki bunların 335' inin zecel tarzından etkilendiği görülür. Müslüman Endülüs müziğinin en açık ve en erken örneği olan bu şarkılar, bilinen ilk edebiyat çalışmaları olup, Hıristiyan İspanyollar ile Müslüman İspanyollar arasındaki toplumsal ve kültürel geçişin önemli örneklerindedir (Saoud, 2004 : 26). Chaes, Cartigas melodilerinde açık bir biçimde Fransız virelai şarkılarında (Ortaçağ sonlarında gelişmiş çoksesli bir şarkı formu) ve rondo danslarında (temel müzik cümlesinin birden fazla tekrar edildiği dans formu) bu kalıplara rastlanıldığından söz eder. Guetat, XII. yüzyıl Fransası'nda balad (bir öyküsü olan geleneksel şarkı) ve rondolar ' da kuzey Fransa'nın etkilerinin Endülüs'ten muvaşşah ve zecel ile taşındığını bulur. Apel, viraclai'de Endülüs'ten gelen kökenler tespit ederken, Pluckers ise muvaşşah olarak bilinen şarkılardan esinlendiğini belirtir (Saoud, 2004 : 7).

4. 2. 2. Endülüs Müzik Kültürünün Aktarıcısı Olarak “ Qıyanlar ”

Endülüs Emevîleri'nin XI. yüzyıl başındaki çözümleriyle beraber, Müslümanlar eski güçlerini yitirirler. Endülüs'teki halkın birbirinden uzaklaşması İspanyolların “Reconquista” (yeniden fetih) düşüncesini canlandırır. Reconquista'nın ilk dönemi olan 718-1085 yılları arasında İspanyollar bazı başarılar kazanmışlardır. Papalığın çağrısıyla, Akitenya, Burgonya, Norman ve Urgel Kontlukları ile Katalanlar' dan oluşturulan ordu, Pirene Dağları'nı geçerek Endülüs'ün Barbastro (Berbeştru) şehrini işgal etmiştir. Hıristiyanlar'ın bu saldırısı, Avrupalılar'ın ilk Haçlı Seferi sayılmıştır (Şeyban, 65). Barbastro'nun fethinde yer alan tüm Hıristiyanlar şehre yerleşmemiştir. Yakın olmaları nedeniyle Akitenyalılar, fethin ganimetlerinden yararlanmışlardır. Bu ganimetler içinde şarkı söyleyerek geçimlerini sağlayan ve Endülüs saraylarında saygı gören **Qıyanlar** da bulunmaktadır. Hıristiyan güçler Müslüman saray ve kentlerini ele geçirdikçe buralardaki **qıyanları** esir alıp, kendi saraylarına götürürler ve qıyan geleneği Avrupa'nın içlerine taşınır (Kevan, 2015 : 180). Böylece, şarkı söyleme biçimlerinin hem dini hem dindışı müzik alanlarında saz şairleri ve dinsel müzik örnekleriyle Avrupa'ya taşınması mümkün olmuştur.

Qıyanlar, Endülüs'te müzik okullarında müzik teorisi ve çalgı eğitimi alan köle-cariye kızlardır. Bu okullar zamanla farklı etnik ve dini kökenleri olan kızların eğitildiği müzik merkezleri haline gelir.

Halk arasında **“Qıyan”** olarak adlandırılan bu kızlar güzel şarkı söylemeyi ve dansları öğrenirler. Ayrıca **Qıyanlar**, Arapça’yı ezgisel bir biçimde konuşurlar, tüm müzik aletlerini çalabilirler. **Qıyanlar**, özellikle Ziriyab’ın şiir ve bestelerini Emir’in huzurunda icra eder ve Kurtuba’yı kültür merkezi bir şehir olarak tanıtırlar. **Qıyan** kültürü çok hızla yayılır ve Sevilla kentinde gelenekselleşir. Yaşlı ve tecrübeli kadınlar, babası Arap, annesi yabancı güzel kızlara bu okulları cazip hale getirir, müzik ve Arapça öğretirler ve sertifika verirler. Sonrasında bu kızları diğer krallıklara satarlar. Şarkıcı cariye kızların değerinin artması için tüm müzik aletlerini çalmaları, şarkı söyleyebilmeleri ve hattatlık yapabilmeleri gerekir (Kevan, 2015 : 181).

XIII.yüzyılda Sevilla kenti şarkıcı cariyelerin eğitim merkezi olur. Şarkıcı cariyelerin alım satımı sırasında yanlarında şarkı defterlerinin (repertuvarlarının) bulunması ise, değerlerinin yükselmesini sağlar (Karaelma, 2010 : 33).

Savaşlar sonucunda sayıları 500- 5000 arasında değiştiği söylenen **Qıyanların** Akitenyalılar’la birlikte gittiği konusunda tarihçiler ortak kanıdadırlar. Nitekim Pireneler’den Akdeniz sahiline uzanan hat üzerindeki Hristiyan saraylarına götürülen ganimetlerin en değerlileri, bu Endülüs kökenli **Qıyanlar** olurlar (Modeli, 2006 : 126)

5. Ortaçağ Avrupasında Endülüs Etkileri ve Troubadourlar

Müslüman Endülüs etkilerinin Ortaçağ Avrupası’nda görüldüğü bir diğer alan da Troubadourlar’ın şiirleridir. Endülüs, kuzey Fransalı (Provençal) halk şairi ve gezgin müzisyenler olan Troubadourlar’ın komşu kapısı yaptıkları bir yerdir. Çalgı olarak udun farklı bir şeklini çalan bu müzisyenler, XII. ve XIII. yüzyılda Endülüs’te halk şairleri ile ilişkilerini arttırdılar. Avrupa’nın diğer ülkelerine giderek Endülüs müzik kültürünün yayılmasını sağlarlar (Karaelma, 2010 : 34) Bu durum, Avrupa’nın X. ve XII. yüzyılları yenilenme ruhu ile özdeş olup, gelenekle yenilik arasındaki karşılıklı etkileşimi kurumsal mekanlarda ritmik şarkı gelenekleri; dinsel ortamlarda dramatizasyon ve çok sesli müziği geliştiren “Troubadour” sanatıyla kendini gösterir (Marconi ve Panti, 2014 : 819).

Latince kökenli yerel dillerde kendini ifade etmeye başlayan Troubadourlar, erdemli, iffetli aşkın ve ideal kadının konu olarak Endülüs temalarından Avrupa şiirine entegrasyonunu sağlar. Bu asil temalar, bu entegrasyondan önce batı şiirinde görülmemiştir. Troubadour şarkıları Ortaçağ’ın tekrarlı şiir formlarını temsil eder. Endülüs’ün zecal tarzı şiirlerinin güney Fransa’dan başlayarak Avrupa’ya yayılan gezgin şarkıcıların şarkılarında yapı olarak yer aldığı kabul edilir ve Troubadour geleneğinin Avrupa Kıtası’nda yayıldığı görülür. Troubadourlar, Avrupa’da ezginin özgür işlenebildiği şarkı formunun ilk örneklerini verirler (Say, 2005 : 532). Troubadour, Avrupa kültürünün kökeninde Güney Fransa Sarayları’nda ortaya çıkan Troubadour geleneğini öne çıkarmasını sağlamışlardır (Monart, 2014 : 846).

İslâm ülkelerine düzenlenen Haçlı Seferleri’yle ortaya çıkan etkileşim sonucu Avrupa’da ilk Troubadour geleneği başlar. İlk Troubadourlar’ın çoğunun bu savaşlardan dönen kişiler oldukları bilinir. Endülüs şarkılarının ve müzik kalıplarının böylece Avrupa’yla ilk teması bu I. Haçlı Seferi sonunda gerçekleşir. Oksitanya dilinde lirik şiir geleneği, Akitenya Dükü IX. William’a⁴ dayandırılmaktadır. Oksitanya⁵ dilinde Troubadour, “müzik bulan” anlamındadır (Attali, 2014 : 51). Arap olarak tanımlanan Müslüman ve Yahudi İspanyollarla iletişim kuran Akitenyalı IX. William’ın (1026-1086) bilinen ilk traboudur olduğuna ilişkin görüşler vardır. Bu görüşü destekleyen ilk bulgu William’ın 11. Şarkısındaki müzikal çizgidir. Marrie- Herniette Fernandez bu şarkıdaki müzikal çizgiyi Müslüman İspanya’dan ödünç alındığını ima eder (Bech, 1992, s. 15)

⁴ Oksitanya dilinde Guilhém(Ayrıntılı Bilgi için bkz.Wikipedia- english

⁵ Oksitanya; Güney Fransa’nın tamamı, İtalya’nın ve İspanya’da Katalonya’nın bir kısmını kapsayan tarihi bölge. Tarihsel olarak Oksitan dilinin konuşulduğu bölgeleri içine alan coğrafya için kullanılan addır (Enis Gümüüş. Ortaçağ Avrupası’nda Gezgin Şarkıcılık Geleneği. <https://kuzgunakademi.com/ortacag-avrupasinda-gezgin-sarkicilik-geleneği/> Erişim: 1.3.2017

Troubadour sözcüğü, Arapça “Tarab” ya da “taraba” sözcüklerinden gelmektedir, “şarkı söylemek” ve “şiiir okumak” anlamındadır. ”Tarab” müzik şarkısı anlamındadır, bundan dolayı Troubadourun kökleri Arap müzik uygulamalarından gelmektedir (Alharti& Khrisat; 2016;174). Fransa’da saz şairlerinin ilki olan Akitenya Dükü IX. William babasının Endülüs sanat ortamını yaşatan sarayında büyümüştür. Babası, özellikle Barbastro Savaşı’ndan (1064) pekçok esir getirmiştir. IX. Guillaume, bunların arasında çocukluğunu ve gençliğini geçirmiştir. Nitekim günümüze ulaşan 11 şarkısından 5’inin zecal formunda olduğu bilinmektedir. Troubadourlar sayesinde Fransa’nın güneyinden kuzeyine yayılan lirik şiiir, Fransızca’da fin amor’u (saf aşk) yücelten Trouvereler (Kadın Troubadour) sayesinde yenilenir. Almanya’da ise Minnesingerler (Alman Troubadourlar) zarif aşk idealinin daha fazla sergilendiği çok kapsamlı lirik şiiirler üretirler. Yine Norman egemenliğindeki Sicilya’nın şarkı repertuarı çok çeşitlilik gösteren şiiirsel-müziksel kaynağa dahildir (Marconi ve Panti, 2014 : 819) Tüm bu özellikler Gregor ilahileriyle belirlenen müzikten çok uzak bir dindışı yapı gösterir.

6. Sonuç

Genel anlamda Arap müziği ve müzisyenleri, Avrupa’ya oldukça katkıda bulunurlar. Avrupalı besteciler ve şarkıcılar, çoğu şeyi Araplardan öğrenirler. Örneğin ud çalgısını Avrupa’ya Araplar tanıtırırlar. Gezgin şarkıcılar ve şiiir söyleyenler çalışmalarıyla Güney Fransa, İtalya ve Kuzey İspanya’daki Hıristiyan köylerini ve kasabalarını ziyaret ederler. Udun farklı bir çeşidini çalan bu halk şairleri, 12. ve 13. yüzyıllarda Endülüs’e olan ziyaretlerini arttırırlar. Endülüs müzik kültürünün Avrupa’ya yayılmasında katkı sağlarırlar(Karaelma, 2010 : 34).

Endülüs sanatçıları, çalgıların ve müziğin İber-Avrupa halkları arasında yayılmasında büyük rol oynarlar. Günümüz İspanyol müziğinde kullanılan çalgıların çoğunun adı Arapça’dan gelmekte, ancak İspanyolca telaffuzuyla bilinmektedir. Ud-laud, gişare-guitarre, rebab-rabel, bendir-pandera sayılabilecek birkaç örnek, İspanyol müzik kültürünün kökeninde ve dolayısıyla Avrupa’da, Endülüs müzik kültürünün etkilerinin örnekleridir (Şeyban : 152).

Endülüs kültürünün önemli parçası olan müzik alanında Ortaçağ Avrupası’yla Endülüs arasında etkileşim olduğu, gerek çalgılar gerekse Troubadour müziklerinden anlaşılmaktadır. İslam topraklarına düzenlenen ilk Haçlı Seferleri, kültür etkileşimini beraberinde getirir, bunun sonucunda, ozanlık geleneği Avrupa’da da başlar. Bu seferlerden geri dönen ilk Troubadourlar geliştirdikleri nota yazım sistemi sayesinde dinledikleri ezgileri notaya alıp günümüze ulaştırmayı başarmış halk ozanlarıdır. Endülüs’ün Ortaçağ Avrupası’na etkisi ile kazandırdığı çalgılar da Avrupa coğrafyasında müziğin gelişimini ve çalgı türlerini etkiler. Bu örnekler Endülüs’ün Ortaçağ Avrupası’nda kültürel gelişim çerçevesinde müzik odaklı yeni yaklaşımların ortaya çıkmasında tetikleyici bir unsur olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle, İber Yarımadası’ndan yayılan müzikal yaşama ilişkin somut ve soyut unsurların, Ortaçağ Avrupası’nın dindışı müziğinin gelişimine qıyanlar, Endülüs şiiir türü zecal ve muvaşşah ile etki ettiğini ve troubadourların müziklerinde bu etkileşimleri gözlemlemenin mümkün olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Abdelwahed, S. I. (2004). “ Troubadour Poetry: An Intercultural Experience”. http://www.arabworldbooks.com/Literature/troubadour_poetry.htm erişim 28.3.2017
- Alharti, A.Z.; Khrisat A.A. (2016). “The Impact of muwashah and zajal on troubadours poetry” . *International Journal of English and Literature*. Vol:7, pp.172-178 November 2016
- Attalı, J.(2014).Gürültüden Müziğe. (Çev: Gülüş Gülcügil Türkmen). Ayrıntı Yayınları. İstanbul.

- Beech T, G. (1992). “Troubadour Contacts with Muslim Spain and Knowledge of Arabic: New Evidence Concerning William IX of Aquitaine” . Romania Anée 1992 Volume: 113 Numéro 449 pp.14-42.
https://www.persee.fr/doc/roma_0035-8029_1992_num_113_449_2180 Erişim:21.6.2018
- Boran, İ.; Şenürkmez, K.Y. (2007).Kültürel Tarih Işığında Çoksesli Batı Müziği.Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.
- Cardini, F. (2014). “Haçlı Seferleri ve Kudüs Krallığı”. Ortaçağ/ Katedraller, Şövalyeler, Şehirler. (Editör : Umberto Eco.) Alfa Basım Yayım Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti. İstanbul ss.49-58.
- Çıvgın, İ. (2008). Ortaçağ Tarihi. Maya Akademi. Ankara
- Düzenli, P.(2014). İslam Kültür Tarihinde Musiki. Kayıhan Yayınları. İstanbul.
- Erkoçoğlu, F; Arslan, F. (2009). “Endülüs’ün Sanat Güneşi Ziryab”. (ö.238/852). İstem, Yıl:7, sayı:14, ss.261-281
- Garaudy, R. (2015). Endülüs’te İslam/Düşüncenin Başkenti Kurtuba. (Çev: Cemal Aydın.) Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları. İstanbul
- Gümüş, E. (2017). Ortaçağ Avrupa’sında Gezgin Şarkıcılık Geleneği.
<https://kuzgunakademi.com/ortacag-avrupasinda-gezgin-sarkicilik-gelenegi/> Erişim: 1.3.2017
- Karaelma, B. (2010). “Endülüs’te Müzik Hayatı Üzerine Bir İnceleme”. İstem. Yıl:8 Sayı:15 ss.29-42
- Kevan, B. (2013). Endülüs Güneşi Ziryab. Kurgu Kültür Merkezi Yayınları. Ankara.
- Marconi, L ; Pantı.C.(2014).Ortaçağ /Katedraller, Şövalyeler, Şehirler.(Editör : Umberto Eco.) Alfa Basım Yayım Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti. İstanbul. ss. 818/820.
- Menocal, M.R. (2006). Dünyanın İncisi Endülüs. (Çev : İhsan Durdu) Etkileşim Yayınları. İstanbul
- Monari , G.(2014). “ Trubadurlar ” . Ortaçağ / Katedraller, Şövalyeler, Şehirler. (Editör : Umberto Eco.) Alfa Basım Yayım Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti. İstanbul. ss.845/849
- Say, A. (1995). Müzik Tarihi. Müzik Ansiklopedisi Yayınları. Ankara
- Say, A. (2005). Müzik Sözlüğü. Müzik Ansiklopedisi Yayınları. Ankara
- Saoud, R. (2004) “ The Arab Contribution to music of the Western World ” Foundation for Science Technology and Civilisation. FSTC Limited.ss 2-26. <http://www.fstc.co.uk>.
- Shiloah, A. (2009). “ İber Yarımadası’nda Hristiyan, Yahudi ve Müslüman Müzik Kültürlerinin Buluşması ” (Çev: Barış Karaelma). İstem Yıl:7 sayı:14. ss. 397- 402.
- Şeyban, L. “ Endülüs Medeniyetleri ” Dersi Ders notları.
- Tartut, E. (2015). Geçmişten Günümüze Musikişinas Ali B. Nafi’nin (Ziryab) Endülüs Kültür Hayatına ve Avrupa’ya Etkileri. (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir.
- Yeprem, S. (2006). Flamenko Sanatı ve Gitar. Bemol Yayıncılık. İstanbul
<http://www.muslimheritage.com/article/muslim-musical-instruments-transmitted-europe> Erişim: 5.4.2017

Extended English Abstract

In general terms Arabic music and musicians have a lot of influence on Europe. European composers and singers learned a lot from the Arabs. Andalusian Umayyad caliphs were interested in songs and music and they aggrandized musicians. It is known that the arrival of Ali İbn Nafi (Ziryab) in Cordoba led Andalusian music to reach a turning point.

Ziryab established a conservatoire in Cordoba and this was followed by the establishment of similar conservatoires in other Andalusian cities like İsbilliyye (Sevilla), Tuleytula (Toledo), Balensiye (Valencia) and Gırnata (Granada). Ziryab was the first person in human history who approached music in a scientific sense and systematized all fields of education. This school is recognized as the first conservatoire of Europe. Ziryab also started a music shop in which he taught the most skilled carpenters of the town how to make musical instruments like hand drums, tambours, reed flutes, bagpipes and lutes. He was the first to introduce the lute to Spain in the 10th century. In this period in music schools, slaves and handmaidens (qiyans) were taught music theory

and instrument training. In time, these schools became musical centers in which girls from different ethnicities and religious backgrounds were educated. In the following centuries during the crusades when the Muslim palaces and cities were invaded these qiyans were held captive, which led the qıyan tradition to spread to Europe.

In Medieval times when Gregorian music – which was in harmony with the Catholic chants and whose rhythms were arranged in compliance with the accord of the Latin language – dominated Europe, Ziryab was the pioneer of a secular music in Andalusia.

Western music was used by Pope Gregory to maintain political unity and integrity whereas in Andalusia in Harun Al-Rashid's palace music helped the rulers of the country to gain reputation. Music served different purposes in politics in Medieval Europe and Andalusia. Muwashshah, which is the name for both an Arabic poetic form and a secular musical genre is seen as an attempt to link classical Arabic poetry and Andalusian-Latin folklore. Zecel, which in a stylistic sense is similar to Muwashshah, is performed by a chorus accompanied by musical instruments. Fundamentally, the chorus style was first introduced to the İslamic music culture in Andalusia with Zecel. In the 13th century the wise Alfonso VIII of Castile, encouraged the use of Zecel and Muwashshah form when composing chants named “Cartigas de Sante Maria” in the Galicia dialect to Virgin Mary. The Andalusian music culture can be clearly seen in these books of melody, poetry and miniature.

Another area in which the Muslim Andalusian impact on Medieval Europe can be seen is the Troubadours poems. Andalusia was frequently visited by the Troubadours. The Troubadours, who played a different version of the lute, were in touch with the minstrels in Andalusia. Then travelling to different countries in Europe they helped the Andalusian music culture to spread. Andalusian songs and musical forms were first introduced to Europe by the end of the First Crusades. The First Crusades to Muslim lands initiated a cultural interaction which then helped the minstrel tradition flourish in Europe. The Troubadours who returned from the Crusades are the minstrels who notated the melodies that they listened to and in that way helped the system of musical notation to reach our day. The instruments which were introduced by Andalusia to Medieval Europe influenced the development of music and types of instruments in Europe. Among these instruments can be found the lute, the rebab, the guitar, the flute etc. These examples clearly demonstrate that Andalusia was a determining factor that helped new musical approaches come to light in Medieval Europe as part of cultural development. In conclusion, it can be stated that the concrete and abstract factors of the musical background which spread from the Iberian Peninsula facilitated the musical culture which was the foundation of the development of secular music in Medieval Europe.